

կան անձանց իրաւանց սահմանները ճշտու որոշել և այլն:

Մեր հասարակական կեանքի նոր արշալոյսը թէև բնականից աւելի կարմրութիւն ունի—արիւննանքով արշալոյս—բայց և այնպէս այդ տխուր հանգամանքը թող մեզ չյուսահատեցնէ. բոլոր սրտով ու հոգով նուիրուենք գործին և աշխատենք, որ յաջորդ սերունդները մեզնից աւելի լաւ օրեր տեսնեն:

ԲՐԻՉ

Քառորդ դար է արդէն, որ հայ ազգը յետադիմում էր Ռուսիայում, յետադիմում էր լեզուով, ազգային կեանքով և ներքին ինքնուրոյնութեամբ, որին վտանգ էին սպառնում հպատակ ազգերի երդուեալ թշնամիները—վերջին երկու տասնամակի երկրիս կառավարիչները: Սոցանից մանաւանդ իշխ. Գօլիցինը և հանգ. Պլէվէն աշխատեցին մի մի ամուր պատնէշ յօրինել սրածայր փշերով՝ հայ ազգի և ռուս կառավարութեան միջև, որոնք ամբողջ հարիւր և աւելի տարիներ ապրել էին միասին, անանջատ կեանքով, առանց խտիր դնելու իշխողի և հպատակի միջև:

Վերջին երկու տարին մանաւանդ այդ հալածանքն հասաւ իւր գագաթնակէտին և եղան ժամանակներ, երբ հայը Ռուսիայում երկնչում էր իւր ազգութիւնը յայտնել, այն հայն, որ չէր խնայել բազմիցս իւր արիւնը թափել Կովկասի նուաճման գործում:

Սակայն հայ ազգը պատուով քամեց այդ դառնութեան բաժակը և ապացուցեց, որ չքաւորութեան և մուրացկանութեան մէջ մեծ տարբերութիւն կայ, որ դժբա հոմանիշ բառեր չեն:

Մենք միշտ այն համոզմունքն են ունեցել և արտայայտել հրապարակով, որ դա անցողական մի բան է, որ չէ կարող Պ. Բուրգի կառավարութիւնը մտածել այն եղանակով, ինչպէս որ չափ ու ձև էին անում կառավարութեան անհեռատես գործակալները, որ Ռուսիոյ մեծագոր թագակիրները Հայոց ազգի բարօրութիւնը միշտ համարել են իրանց սրտին մօտ և հային՝ մերձաւոր բարեկամ մօտաւոր Ասիայում լոյս և քաղաքակրթութիւն տարածելու:

Եւ մեր գուշակութիւններն իրականացան:

Այսօր Հայ ազգը կարող է նորից իւր սգաւոր երեսին ժպիտ բերել. շնորհիւ Կովկասի նոր փոխարքայ Կոմս Վօրօնցով Դաշկովի լուսամիտ առաջարկութեան Ն. Մ. Թագաւոր Կայսրը մի հրովարտակով տիրաբար պարգևեց Հայ ազգին իւր

անկապտելի սեպհականութիւն՝ եկեղեցական դպրոցները ու բոլոր կալուածները. և մի հարուածով պատմական աւերակներէ կարգն անցկացրեց Պլէվէների և Գօլիցինների կառուցած պատնէշը: Այդ այն միակ միջոցն էր, որով Կովկասի հայերի սրտից արմատախիլ կարելի էր անել ամեն մի թշնամական զգացում դէպի ռուս կառավարութիւնը: Յուսանք, որ այսուհետեւ մեր նոր կեանք առած դպրոցները, որպէս դալար ու քաղցրաբոյր պարտէզներ, նոր կեանք կտան մեր մատաղ սերնդին և մեզ համար նոր բացուող արշալոյսը կենսատու ցօղերով կցօղէ մեր բարոյական կեանքը:

Արքայական արդարադատ տնօրինութիւնն անհուն բերկրութեամբ լցրեց ինչպէս ամբողջ հայութեան, այնպէս էլ Ազգիս Վեհ. Գահակալի սիրտը, որ փութաց իւր ջերմ շնորհակալութիւնն արտայայտել առ Ն. Մեծութիւն Ամենայն Ռուսաց Կայսրը հետեւեալ հեռագրով.

«Պ. Բուրգ Ն. Կ. Մ. Թագաւոր Կայսրին

Քո Թագաւորութեան հասած մեծ փորձանքի ծանր տարում, որ վշտով է լցրել Քո սիրտը, Դու Քո արքայական գթութեան մէջ լիշեցիւր Բեզ հաւատարիմ Հայ ազգը և Քո վստահութեան հետ միասին վերադարձրիւ լուսաւորութեան լայն գործունէութեան բոլոր միջոցները: Մեծ է իմ ամբողջ հօտի երախտագիտական ցնծութիւնը թէ պետութեան ղառապետներում և թէ աշխարհի միւս մասերում: Խորին զգացուածութեամբ է լցւում և Քո ջերմեռանդ աղօթարարի սիրտը, որ ապրեց, մինչև որ կատարուեց իւր անշեղ հաւատը դէպի Քո արդարադատութիւնը և յարգասէր իմաստութիւնը: Այսօր, առաջին կիւրակի օրը Քո կամքը յայտնելուց յետոյ, Թիֆլիսի Մայր եկեղեցում, տեղական ամբողջ հոգևորականութեան պաշտօնավարութեամբ, իմ ամբողջ հօտիս հետ աղօթեցի Քո և Քո Օգոստոսփառ ընտանիքի առողջութեան և երկարակեցութեան համար:

Ջերմ էր մեր աղօթքը: Թող ամենակալը ուղարկէ Քո սրբաբան մխիթարութիւն և ուրախութիւն՝ արտաքին խաղաղութեան և ներքին անդորրութեան շուտափոյթ հաստատութեան համար, յերջանկութիւն Քո համայն ժողովրդի:

ՄԿՐՏԻՉ I կաթողիկոս ամենայն Հայոց»

Նորին Մեծութիւնը հետեւալ հեռագրական պատասխանը ուղղեց Վեհ. Հայրապետին.

«Թիֆլիս, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին

«Անկեղծօրէն շնորհակալութիւն եմ յայտնում Ձեր Սրբութեան արտայայտած զգացումների համար: Թող Տէրը իմաստնայնէ Հայկական հօտը՝ արդարացնելու իմ նորանց ցոյց տուած վստահութիւնը»:

Շնորհակալութեան հեռագիրներ ուղղուեցան և Կովկասի Կոմս Փոխարքային Կիսլաուդսկ Նորին Վեհափառութեան և Թիֆլիսի հայ հասարակութեան կողմից:

Աւետարներ հրովարտակի լուրն առնելուն պէս, Վեհ. Կաթողիկոսը պարտք համարեց անմիջապէս աւետել Ռուսիայի և արտասահմանի ազգիս բոլոր հոգեւորական և աշխարհական անդամներին Կայսերական այդ շնորհը, պատուիրելով ամենուրեք գոհացողական մաղթանքներ կատարել, նոյնը ինքը ծերունագարդ Հայրապետը կատարելով Վանքի աւագ եկեղեցու բակում բոլոր հոգեւորականութեան մասնակցութեամբ և տասնեակ հազարաւոր ժողովրդի ներկայութեամբ:

Բարձրագոյն հրովարտակը վերջնական կերպով չէ որոշում հայոց նոր բացուող դպրոցների կանոնները, այլ յանձնում է Կովկասեան Փոխարքային անյապաղ առաջարկութիւն անել սահմանուած եղանակով նոր կանոնադրութիւն հրատարակելու համար, բայց որպէս զի այս հանգամանքը արգելք չլինի այժմէն իսկ դպրոցներ բանալու, Փոխարքան հրատարակեց հետեւեալ ժամանակաւոր կանոնները թէ գոյքերի կառավարութեան և թէ նոր բանալի դպրոցների համար:

Ա. Եկեղեցիներին պատկանող գոյքերի վերաբերմամբ:

1) Հայադաւան եկեղեցիների գոյքերի կառավարութիւնը յանձնուած է ծխական հոգաբարձութիւններին, բաղկացած երէցգիտից և անդամներից թուով 2—4, հաւասար իրաւունքներով, որոնց ընտրում են ծխականները իրենց միջից 3 տարով:

2) Ծխական հոգաբարձութիւնների անդամների ընտրութիւնը կատարուած է ծխականների ընդհանուր ժողովներում ներկայ եղողների ձայների մեծամասնութեամբ և հաստատուած է թեմական առաջնորդից:

3) Ծխականների ընդհանուր ժողովներում ձայնի իրաւունք ունին ծխին պատկանող արական սեռի 25 տարի հասակ

ունեցող բոլոր անձերը, որոնք օրինական իրաւունք են վայելում հասարակական պաշտօններ կատարելու և եկեղեցու ծխականներ են հաշւում ոչ պակաս քան 2 տարի:

4) Ծխական հոգաբարձուների վրայ պարտականութիւն է դրւում հոգ տանելու պատշաճաւոր թոյլտուութեամբ հիմնելու դպրոցներ, հիւանդանոցներ, անկեղանոցներ, ապաստարաններ և այլ բարեգործական հաստատութիւններ:

5) Եթէ եկեղեցական եկամուտները բաւարարութիւն տալու չը լինին ծխերի բոլոր կարիքները հոգալու, առաջադրութիւն է անւում ծխականներից որոշ տուրք նշանակելու վերաբերմամբ. այդ տուրքը կարող է լինել միանուագ կամ մշտական, դրամով կամ իրերով: Այդ առաջադրութիւնն առաջարկւում է ծխականների ընդհանուր ժողովի քննութեան և նրա կողմից ընդունուելուց և այդ մասին վճիռ կայացնելուց յետոյ պարտադիր է դառնում համաձայնութիւն յայտնողների համար:

6) Իւրաքանչիւր տարուայ ելեմուտի նախահաշիւը՝ կազմուած հոգաբարձութեան կողմից ստանում է ծխականների ընդհանուր ժողովի հաւանութիւնը և հաստատւում է թեմական առաջնորդից:

7) Ծխական հոգաբարձութիւնները պարտաւոր են հաշիւ տալ թէ վիճակաւոր առաջնորդին և թէ ծխականների ընդհանուր ժողովներին, որոնք իւրաքանչիւր տարի ընտրում են առանձին վերաստուգող լանձնաժողովներ հաշիւները ստուգելու համար:

Բ. Հոգևոր դպրոցներին պատկանող կալուածներին մասին:

1) Հոգևոր դպրոցների կալուածները (Օր. ժող. XI հ. հրատ. 1886 թ. յօդ. 1266) կառավարում են առանձին հոգաբարձական խորհուրդներ՝ բաղկացած 12 հոգուց, նախագահութեամբ թեմական առաջնորդի:

2) Հոգաբարձական անդամներ ընտրելու համար թեմական առաջնորդի կամ նրա կողմից նշանակուած անձի նախագահութեամբ, հրաւիրւում է վիճակային ընտրողների ժողով երկու-երկու հոգի այն քաղաքի եկեղեցիներից, ուր գտնւում է դպրոցը. այդ անձերն ընտրւում են ծխականների ընդհանուր ժողովով ներկայ եղողների ձայների մեծամասնութեամբ և միմի ընտրող իւրաքանչիւր գործակալութիւնից ընտրուած գիւղական եկեղեցիների ներկայացուցիչների ժողովով: Հոգաբարձական խորհրդի անդամներն ընտրւում են 4 տարով:

3) Հոգաբարձական խորհրդի անդամները հաստատւում են իրենց պաշտօնում Ամենայն հայոց Կաթողիկոսի կողմից:

4) Հոգաբարձական խորհրդի անդամների կէսը 2 տարուց յետոյ դուրս է գալիս պաշտօնից և առաջին անգամ վիճակով:

5) Վիճակային ընտրողների ժողովը, հոգաբարձական խորհրդի լիազօրութեան ժամանակամիջոցում, ընտրում է վերաստուգող յանձնաժողով, որի եզրակացութիւնը հաղորդւում է էջմիածինի Սինօդին:

6) Տարեկան նախահաշիւները, ինչպէս նաև հոգաբարձական խորհուրդների հաշիւները, հաստատւում են էջմիածինի Սինօդից:

Դ. Վանքապատկան գոյքերի կառավարութեան մասին:

1) Վանքապատկան գոյքերի կառավարութիւնը յանձնւում է վանական իշխանութեան:

2) Վանքապատկան գոյքերի կառավարութեան կանոնաւորութեան վրայ հսկելու համար կարող են հրաւիրուել թեմական առաջնորդի կողմից և աշխարհական անձեր՝ օգնելու վանքական իշխանութեան:

ԱՐԻՒՆԱԼԻՑ ՕՐԵՐԸ ԿՈՎԿԱՅՈՒՄ

Դարձեալ արին, կրակ և աւերածութիւն...

Փետրուարեան դժբախտ օրերից յետոյ, ըստ երևոյթին ուժերը ժողովելու և մի նոր, աւելի խոշոր ձեռնարկութիւն սկսելու համար, թուրքերը լռել էին և խուլ կերպով պատրաստութիւններ տեսնում:

Ո՛չ միայն սենատօր Կուզմինսկին գիտէր, գուշակում էր լինելիքը և լռեց, այլև մինչև իսկ տեղական իշխանութիւնները ստացան զգուշութեան ազդարարութիւն և հնար չունեցան արինհեղութեան դէմն առնել: Հնարք չունեցան, չը կարողացան կամ չը կամեցան—այդ դեռ հարց է՝ բաւական մութ, բաւական հետաքրքրութեան արժանի: Խնդիրն այն է, որ Կովկասի ամենանշանաւոր, գործարանական ամենաբազմամարդ քաղաքը պատերազմի դաշտի փոխուեց և... իշխանութիւնները մնացին շուարած, յանկարծակիի եկած:

Սակայն, պէտք է ճշմարիտ լինել, թուրքերը չէին կամենում այդքան շուտ սկսել. ամեն ինչ պատրաստ չէր նրանցում: Կանաչ դրօշը բարձրացնելու: Դէպքերը վրայ հասան և արագացրին գործը:

Փետրուարեան օրերից յետոյ մի արտասովոր յանդգնութիւն էր երևան եկել Բագուի թուրք հասարակութեան մէջ. յանդգնութիւն, որ ապշեցնում էր նոյն իսկ ռուսներին: Օդի-